

INSTITUT PRO DEMOKRACII A EKONOMICKOU ANALÝZU

projekt Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i.

INSTITUT FOR DEMOCRACY AND ECONOMIC ANALYSIS

A Project of the Economic Institute of the Czech Academy of Sciences

Daňový systém snižuje motivaci matek s menšími dětmi k práci: Doporučení a jeho vyhodnocení

Prosinec 2016

JIŘÍ ŠATAVA

O AUTOROVĚ / ABOUT THE AUTHOR

Jiří Šatava

Absolvoval magisterské studium na Vysoké škole ekonomické v Praze a na CERGE-EI. V současnosti dokončuje doktorské studium ekonomie na akademickém pracovišti CERGE-EI. Specializuje se na důchodový systém, daňovou politiku a genderové otázky. Je autorem několika studií IDEA, přizvaným expertem Komise pro důchodovou reformu, expertem Ministerstva práce a sociálních věcí pro rodinnou politiku, členem Rodinné komise Ministerstva práce a sociálních věcí.

He completed a master's degree at the University of Economics in Prague and at CERGE-EI. Currently he is completing doctoral studies in economics at the academic workplace CERGE-EI. In his research he focuses on the pension, tax policy, and gender issues. He is an author of several IDEA studies. He is an external expert of the Commission for pension reform, expert of the Ministry of Labour and Social Affairs for Family Policy and a member of the Commission for Family of the Ministry of Labour and Social Affairs.

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autorů, a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE).

Warning: This study represents only the views of the authors and not the official position of the Charles University in Prague, Center for Economic Research and Graduate Education as well as the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences, v. v. i.

Daňový systém snižuje motivaci matek s menšími dětmi k práci: Doporučení a jeho vyhodnocení

Studie 18 / 2016

© Jiří Šatava

Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2016

ISBN 978-80-7344-402-0 (Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.)

Daňový systém snižuje motivaci matek s menšími dětmi k práci: Doporučení a jeho vyhodnocení¹

PROSINEC 2016

Jiří Šatava

Shrnutí

- Nastavení celkového zdanění práce, tj. daně z příjmu fyzických osob a pojistných odvodů na sociální a zdravotní pojištění, v ČR vysoce zatěžuje i relativně nízké výdělky tzv. druhých vydělávajících v domácnostech, tedy partnerů s nižším výdělkem. Pracovní aktivita těchto lidí je přitom na výši zdanění zpravidla velmi citlivá. Takovou velkou skupinu představují matky s menšími dětmi.
- Matky s dětmi v pozici druhých vydělávajících jsou vystaveny participační daňové sazbě (PTR) až o 30 % vyšší než jejich partneři. Vyšší PTR přitom způsobuje nižší motivaci pracovat. Nejvyšším sazbám PTR, v porovnání s partnery, jsou vystaveny ženy s dětmi s nízkým výdělečným potenciálem.
- Současné nastavení zdanění práce spolu s nastavením rodičovské dovolené a nízkou dostupností jeslí a školek tak přispívá k nejvyššímu propadu zaměstnanosti českých matek s malými dětmi v rámci celé EU. Podíl pracujících českých matek s dětmi do šesti let je tak druhý nejnižší v celé EU a téměř poloviční než v Nizozemsku. Přitom míra ekonomické aktivity starších žen a mužů v ČR patří k nejvyšším v rámci zemí OECD.
- Rodičovství tak i v důsledku nastavení zdanění práce přerušuje pracovní kariéru českých žen-matek na velmi dlouhou dobu. To má negativní dopad na jejich kariéru po návratu do práce, omezuje šance na kariérní postup, zvyšuje riziko

¹ Tato studie vznikla díky podpoře AV ČR v rámci Strategie AV21. Autor děkuje Danielu Münichovi, Kláře Kalíškové, Filipu Pertoldovi a oponentům Jaromíru Kalmusovi a Robertu Jahodovi za cenné připomínky k pracovní verzi studie. Případné nepřesnosti, opominutí nebo chyby však padají jen a pouze na hlavu autora.

nezaměstnanosti a snižuje jejich budoucí výdělky. Rozdíl ve výdělcích v ČR potom patří k nejvyšším v rámci EU. Nižší výdělky žen snižují příjmy jejich domácností a veřejné rozpočty v důsledku toho přicházejí o výnos daně z příjmů a pojistných.

- Pro zvýšení motivace pracovat u žen s menšími dětmi navrhujeme o 5 procentních bodů (p.b.) snížit sazbu pojistného na sociální pojištění z ročního základu pojistného nepřesahujícího 60 % průměrné roční hrubé mzdy v národním hospodářství u toho rodiče, který intenzivněji pečuje o dítě do 11 let věku.
- Opatření má potenciál zvýšit pracovní motivaci dotčených žen, protože zvýší čistý příjem domácnosti z jejich práce. Jejich PTR by to snížilo o 3,1 p.b. Nejvíce by se PTR snížila u nízkopříjmových žen a to o 3,7 p.b.
- Důsledkem zacíleného snížení pojistných odvodů by byl omezený propad příjmů veřejných rozpočtů. Velikost poklesu by se odvíjela od počtu žen, které by díky opatření začaly pracovat. Pokud by 0 % resp. 1 % resp. 5 % ekonomicky neaktivních žen s menšími dětmi začalo pracovat, příjmy veřejných rozpočtů by okamžitě poklesly o 3,52 resp. 3,17 resp. 1,77 mld. Kč.
- Okamžitý negativní dopad na veřejné rozpočty by částečně kompenzovaly dopady dlouhodobějšího charakteru. Vyšší zaměstnanost žen s menšími dětmi by pozitivně ovlivnila jejich budoucí pracovní kariéru, což by se pozitivně odrazilo na výdělcích a skrze zdanění i na zvýšených příjmech veřejných rozpočtů a snížených výdajích na sociální dávky. Tyto dopady však již nejsou předmětem této analýzy, stejně jako možný, ale velmi spekulativní pozitivní dopad na porodnost.

The Tax System Reduces Motivation to Return to Work among Mothers with Young Children: Recommendations and Evaluation²

DECEMBER 2016

Jiří Šatava

Summary

- In the Czech Republic, the overall taxation of work, i.e. individuals' income tax together with social security and health insurance contributions, places a heavy burden even on the relatively low earnings of so-called second earners in households, i.e. partners with lower earnings. These peoples' work activity is, however, generally very sensitive to the level of taxation. A large group of these earners is made up of mothers with young children.
- Mothers who are the second earner in their household are subject to a participation tax rate (PTR) up to 30 % higher than their partners, and yet a higher PTR results in lower motivation to work. Women with children and low earning potential are subjected to the highest PTRs in comparison with their partners.
- The current system of taxing work thus contributes, together with the conditions for paid parental leave and low availability of nurseries and pre-schools, to Czech mothers with young children having the highest employment drop-out rate in the whole of the EU. The share of Czech mothers with children under six years of age who are in work is thus the second lowest in the EU and almost half the equivalent share in the Netherlands. That is despite the fact that the level of economic activity

² This study was made possible thanks to support from the Czech Academy of Sciences within its AV21 Strategy. The author wishes to thank Daniel Münich, Klára Kalíšková, Filip Pertold and readers Jaromír Kalmus and Robert Jahoda for their valuable comments on the working version. Any errors, omissions or ambiguities are the author's responsibility.

among older women and men in the Czech Republic is one of the highest in OECD countries.

- Parenthood thus interrupts the working careers of Czech mothers for a very long time, partly as a result of the way work is taxed. This has a negative effect on their careers after they return to work, limits their opportunities for career development, raises the risk of unemployment and reduces their future earnings. As a result, the Czech gender pay gap is one of the highest in the EU. Women's lower earnings reduce their household's income, as a result of which the public budget misses out on income tax and insurance revenues.
- To improve motivation to work among women with young children we propose that the social security contribution rate be reduced by 5 percentage points (p.p.) for parents who are the primary carer of a child aged 11 or younger.
- The proposed measure has the potential to raise these women's motivation to work, because it would increase their household's net income from their work. It would reduce their PTR by 3.1 p.p. The PTR would be most reduced for women with low incomes, by 3.7 p.p.
- The result of such a targeted reduction in insurance contributions would be a limited drop in income to the public budget. The extent of this loss would depend on the number of women who started to work thanks to the measure. If 0 %, 1 % or 5 % of economically inactive women with young children started to work, revenues to the public budget would immediately fall by 3.52, 3.17 or 1.77 billion CZK respectively.
- This immediate negative effect on the public budget would be partially compensated by the measure's longer-term effects. A higher employment rate among women with young children would positively influence their future professional careers, which would be positively reflected in their earnings and via taxation also in increased revenues to the public budget and reduced expenditures on benefits. The present analysis however does not examine these effects, nor any possible, though very speculative, positive effect on the birth rate.

Motivace

Celkové zdanění práce³ v České republice (ČR) patří k nejvyšším nejen v rámci zemí Evropské unie, ale i mezi 35 nejvyspělejšími zeměmi světa (OECD). Většinu z celkového zdanění přitom nepředstavuje relativně nízká daň z příjmů, ale vysoké pojistné na sociální a zdravotní pojištění (dále jen pojistné⁴). Toto pojištění je konstruované tak, že zaměstnanci odvádějí na pojistném stejnou procentní část svých výdělků bez ohledu na jejich výši. Vysokým implicitním zdaněním práce tak jsou v ČR zatíženi i lidé s nižším výdělečným potenciálem.

Takzvané progresivity zdanění práce je dosahováno řadou daňových slev a odpočtů a solidárního navýšení daně z vyšších příjmů.⁵ Daňové slevy a odpočty, na které má domácnost jako celek nárok⁶, ve většině sezdáných domácností uplatňuje tzv. první vydělávající, tedy zpravidla manžel s vyšším výdělkem než manželka. Přitom zahraniční i české studie ukazují, že právě jejich nabídka práce je na výši zdanění citlivá, obzvláště pokud mají rodinné povinnosti spojené s výchovou menších dětí. Takovou velkou skupinu představují ženy s menšími dětmi. Vzhledem k tomu, že většina žen měla, má nebo bude mít alespoň jedno dítě, popsané nastavení celkového zdanění práce dopadá průběžně na velkou část populace.

Finanční motivace k výdělečné činnosti žen s menšími dětmi, obzvláště těch s nízkým výdělečným potenciálem, je tak kvůli českému systému zdanění práce nízká. K nízké motivaci k výdělečné činnosti přispívá i nastavení dávek pro rodiče menších dětí, dále ji limituje také omezená nabídka veřejné péče o děti. Česká republika tak kvůli nízké motivaci k výdělečné činnosti žen s malými dětmi vykazuje nejvyšší propad v míře zaměstnanosti žen v období rodičovství v rámci celé EU.⁷ Rodičovství tak na velmi

³ Celkovou daň nebo celkové zdanění práce definujeme jako část výdělků, které zaměstnanec nebo samostatně výdělečně činná osoba odvede státu. Skládá se z daně z příjmu fyzických osob a pojistných na sociální a zdravotní pojištění. Pokud není uvedeno jinak, pojmy zdanění práce a celkové zdanění práce nebo daň a celková daň v textu používáme jako synonyma.

⁴ Z pohledu motivace k práci není až na výjimky rozdíl mezi tím, do jaké míry jsou odvody účetně rozděleny mezi zaměstnance a zaměstnavatele. Jistou roli může hrát menší zřejmost výše odvodů zaměstnavatele v očích zaměstnanců, ale to má hlavně politicko-ekonomické efekty na vnímání výše zdanění.

⁵ Naopak v systému pojistných jistou degresivitu zavádí do systému existenci minim a stropů v rámci zdravotního i sociálního pojištění.

⁶ Jako například daňové zvýhodnění na nezaopatřené dítě, tzv. školkovné, odečitatelnou položku úroků z hypotéčních a podobných úvěrů použitých na financování bytových potřeb.

⁷ Propad zaměstnanosti žen vedle nastavení zdanění práce způsobují nedostatečně rozvinuté služby pro ženy s malými dětmi (například nedostatečná kapacita zařízení předškolní péče) nebo nastavení dávkové politiky (například nastavení možností čerpání rodičovské dovolené a rodičovského přídatku).

dlouhou dobu přerušuje pracovní kariéru žen, což má negativní dopad na jejich kariéru po návratu do práce: omezuje to jejich šance na kariérní postup, zvyšuje riziko nezaměstnanosti a snižuje budoucí výdělečnou kapacitu. To má přirozeně negativní dopad nejen na čisté příjmy žen, ale i jejich domácností. Veřejné rozpočty potom v důsledku nižší zaměstnanosti a výdělků žen přicházejí o výnosy daně z příjmů a pojistného. V dlouhodobém horizontu se přidávají i další negativní dopady, které jsou diskutovány v závěru studie.

Tato studie dokumentuje nevhodné nastavení zdanění práce žen s malými dětmi v České republice a jeho důsledky a přináší návrh parametrických změn, které pomohou situaci zlepšit.

První kapitola popisuje současné nastavení zdanění práce v ČR a jeho dopady na domácnosti s dětmi, respektive jejich členy. Druhá kapitola prezentuje náš návrh parametrické změny daňového systému, která by situaci zlepšila. Návrh doprovázíme odhady dopadů změn na dotčené domácnosti, respektive jejich členy a na veřejné rozpočty.

Zdanění práce a jeho dopady na chování rodičů malých dětí

Daně uvalené na příjmy z práce slouží nejen k výběru peněz do veřejných rozpočtů, ale také ovlivňují chování a finanční situaci daňových poplatníků a jejich domácností. Nejinak tomu je u domácností s menšími dětmi. Nastavení jejich zdanění výrazně ovlivňuje rozhodování o pracovní resp. nepracovní aktivitě zejména u tzv. druhých vydělávajících z manželů, což jsou v ČR dominantně ženy (dále již hovoříme pouze o ženách, protože muži jsou v postavení druhých vydělávajících pečujících o malé děti velmi zřídka). To má v konečném důsledku okamžité i dlouhodobé dopady nejen na ženy-matky a jejich rodiny, ale i na veřejné rozpočty. Nastavení zdanění práce žen s menšími dětmi z ekonomického pohledu ovlivňuje především:

- Motivaci žen s malými dětmi k výdělečné činnosti a její intenzitě.
- Finanční příjmy domácností s dětmi.
- Motivace žen mít dítě či více dětí

Motivace žen s malými dětmi k výdělečné činnosti

Finanční motivaci k práci stát ovlivňuje především nastavením systému dávek a přímých daní včetně pojistných na sociální a zdravotní pojištění (dále jen zdanění práce). Roli hraje jak samotné nastavení zdanění práce, tak citlivost jednotlivých skupin populace na jejich výši.

Je třeba rozlišovat dva rozdílné typy motivace k práci:

- (i) motivaci pracovat / nepracovat,
- (ii) motivaci pracovat více / méně.

V prvním případě jde o to, o kolik se zvýší čistý příjem celé domácnosti, pokud její člen začne pracovat. Platí, že čím je zdanění práce nebo dávky vázané na ekonomickou neaktivitu nebo nezaměstnanost vyšší, tím je motivace pracovat nižší. Tento typ motivace kvantifikuje tzv. *participační daňová sazba* (PTR). Ta pro jednotlivce ukazuje, jak velkou část dodatečných superhrubých příjmů jeho domácnost odvede státu na dani z příjmu a pojistném, pokud tento jednatel začne pracovat. PTR tedy nezohledňuje to, že čisté příjmy domácnosti někdy mohou poklesnout v důsledku toho, že jednatel nebo domácnost jako celek ztratí nárok na sociální dávky.⁸ Dopad nastavení zdanění práce (měřený PTR) na zaměstnanost je dán citlivostí jednotlivců na zdanění práce, kterou vyjadřuje *daňová elasticita*. Ta se u různých skupin jednotlivců liší. U žen, a těch s menšími dětmi především, je v průměru výrazně vyšší než u mužů. Čím je elasticita vyšší, tím pravděpodobněji jednotlivci na snížení zdanění zareagují obnovením pracovní činnosti.

V druhém případě jde o to, o kolik se zvýší čisté příjmy domácnosti, když již pracující člen domácnosti začne pracovat více. I zde hraje zásadní roli nastavení zdanění práce. Velikost motivace jednotlivce pracovat více je kvantifikována tzv. *mezní daňovou sazbou* (MTR). Ta je obdobou PTR, ale vyjadřuje nárůst zdanění v důsledku dodatečného (zvýšeného) výdělku pracující osoby. I zde je důležitá citlivost jednotlivců na tuto sazbu. Čím je citlivost vyšší, tím větší nárůst počtu odpracovaných hodin lze po snížení MTR očekávat. Vzhledem k tomu, že v ČR je podíl částečných úvazků nejen

⁸ U neaktivních nebo nezaměstnaných jednotlivců při výpočtech PTR předpokládáme, že začnou pracovat na plný úvazek jako zaměstnanci, nikoli jako samostatně výdělečně činné osoby. Výdělek, který by vydělávali v případě nastoupení do práce, jim přiřadíme na základě Heckmanova modelu. PTR u osob, které jsou zaměstnané nebo samostatně výdělečně činné, vypočteme PTR porovnáním současných výdělků a zdanění jejich domácnosti s hypotetickými výdělky a zdaněním domácnosti v případě, kdy by jednatel nebyl zaměstnaný nebo samostatně výdělečně činný.

mužů ale i žen velmi nízký, reakce celkových odpracovaných hodin na změny MTR budou s největší pravděpodobností velmi malé.

Následující empirická část se soustřeďuje na motivaci žen s dětmi k práci a její důsledky a to v následujících třech dimenzích:

- (i) Výše participačních a mezních daňových sazeb (PTR a MTR).
- (ii) Citlivost (elasticita) práce na změny PTR a MTR.
- (iii) Aktuální míra zaměstnanosti.

Míra zdanění práce žen s malými dětmi (PTR a MTR)

Ženy s menšími dětmi jsou v ČR v naprosté většině případů tzv. *druhým vydělávajícím* členem domácnosti. Ve většině domácností vydělává muž (dále *první vydělávající*) více než žena. Muži jsou ve většině domácností prvním vydělávajícím i proto, že jejich pracovní kariéra nebývá přerušena rodičovstvím a výchovou dětí. Tabulka 1 ilustruje, že ve více než třech čtvrtinách domácností, ve kterých je žena s dítětem do 11 let, vydělává žena méně než její muž.

Tabulka 1: Zastoupení žen s dětmi [v %] podle výše hrubého výdělku v relaci k výdělku jejich muže

Typ domácnosti	Výdělky muže	Výdělky ženy v % výdělků muže	Podíl na praceschopných domácnostech s ženami a dětmi v %	Kumulativně v %
Oba rodiče	>0 Kč	0	33,2	33,2
	>0 Kč	<90	40,7	73,8
	>0 Kč	≥90 a <100	2,3	76,1
	>0 Kč	≥100 a <110	1,6	77,7
	>0 Kč	≥110	4,6	82,3
	0 Kč	>0	1,6	83,9
Pouze žena	0 Kč	0	1,4	85,3
	---	0	5,4	90,7
	---	>0	9,3	100,0

Poznámka: >0 nenulové výdělky, 0 nulové výdělky

Zdroj: Vlastní výpočty a data ČSÚ SILC

Muži jako první vydělávající většinou uplatňují veškeré daňové odpočty, zvýhodnění a slevy, na které má jejich domácnost jako celek nárok.⁹ V případech, kdy manželka vydělává ročně méně jak 68 tisíc korun, její muž navíc pobírá daňovou slevu i na ní samotnou. To má významný vliv na míru zdanění mužů a žen. Daň z příjmu mužů totiž snižují výše zmíněné slevy, zatímco u žen nikoliv. Příjmy mužů jsou tak v průměru zdaněny výrazně méně než příjmy stejně vydělávajících žen.

Participační daňové sazby (PTR) mužů jako prvních vydělávajících jsou pak výrazně nižší než u žen jako druhých vydělávajících. To ukazuje Tabulka 2 zvláště pro domácnosti s dětmi a bez nich. Kvantifikuje PTR u mužů, kteří jako první a jediní vydělávající uplatňují daňové slevy za domácnost a v případě, že přestanou pracovat, domácnost o tyto slevy přijde. Vedle toho ukazujeme PTR pro ženy jako druhé vydělávající, u kterých daňové slevy uplatňují již jejich partneři.

Tabulka 2: Průměrné PTR [v %] u mužů jako prvních a jediných vydělávajících a žen jako druhých vydělávajících (ve vztahu k zaměstnání či samostatné výdělečné činnosti)

		Zaměstnání	Samostatně výdělečná činnost	Celkem
Bezdětné domácnosti	Muž 1. vydělávající	35,4	24,9	33,5
	Žena 2. vydělávající	40,7	34,2	39,8
	Rozdíl ženy - muži [v p.b.]	5,3	9,3	6,4
Domácnosti s dětmi	Muž 1. vydělávající	28,8	13,8	25,3
	Žena 2. vydělávající	44,3	37,2	43,4
	Rozdíl ženy - muži [v p.b.]	15,5	23,4	18,2

Poznámka: Uváděné hodnoty PTR jsou vypočteny jako průměr za osoby v reprezentativním vzorku domácností. Hodnoty tedy zohledňují distribuci výdělků v populaci.

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben¹⁰ a data ČSÚ SILC

⁹ Např. daňové zvýhodnění na děti, odpočty na hypoteční úvěry. Muži jako první vydělávající pobírají tyto slevy proto, že je vzhledem k vyšším výdělkům spíše využijí, nebo proto, že na slevy vznikl nárok v okamžiku, kdy je mohl uplatnit pouze muž.

¹⁰ Základní charakteristika a metodologie tohoto modelu jsou dostupné na: http://idea.cerge-ei.cz/files/danove-modely/certif_metod_taxben_komplet.pdf

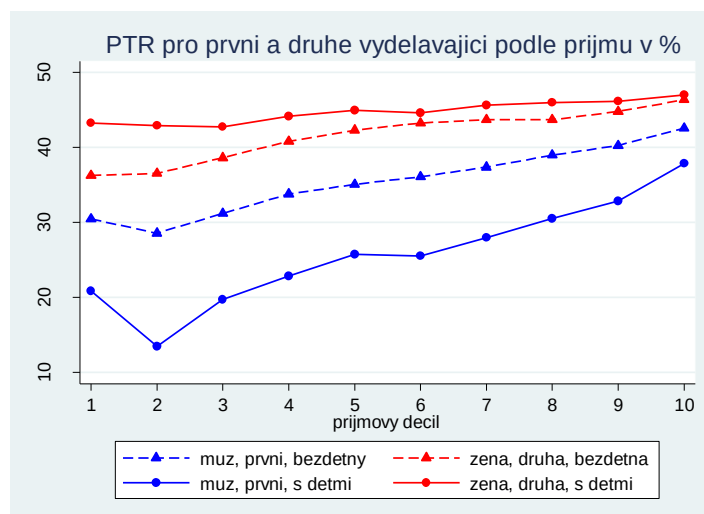
Rozdíly ve zdanění práce u těchto mužů a žen jsou dány jejich rozdílným postavením v domácnosti. Pokud muž přestane pracovat, domácnost přijde o všechny daňové slevy. Pokud tento muž začne pracovat, domácnost naopak slevy získá (zaplacená daň je ponížena o tyto slevy) a tím je nižší i jejich PTR. Čistý výdělek manžela je proto o tyto slevy vyšší.

Pokud žena, jako druhá vydělávající, začne pracovat, daňové slevy určené pro celou domácnost již uplatnit nemůže. Navíc její pracující manžel ztratí nárok na daňovou slevu na ni jako na nepracující manželku. Ženou zaplacená daň se tedy o slevy určené domácnosti jako celku nesníží a mužem zaplacená daň naopak vzroste (muž nemůže dále uplatňovat slevu na dani za nepracující manželku). Zvýšení čistého příjmu celé rodiny díky nástupu ženy do práce z pozice druhého vydělávajícího tak je výrazně nižší než při nástupu do práce muže v pozici prvního vydělávajícího. PTR těchto žen je tedy výrazně vyšší než u mužů v pozici prvních vydělávajících.

Z Tabulky 2 je zřejmé, že genderové rozdíly v průměrné sazbě PTR jsou u domácností s dětmi výrazně vyšší než u bezdětných. V průměru dosahují téměř 20 procentních bodů (p.b.). Ženy v domácnostech s dětmi tak jsou zdaněním od práce demotivovány diametrálně více než jejich muži.

Grafy 1a, b ukazují vývoj PTR s výší hrubého výdělku mužů a žen. Výše zmíněný rozdíl PTR mezi muži v pozici prvních a jediných vydělávajících a ženami v pozici druhých vydělávajících dosahuje maxima u rodičů s nejnižšími výdělky. Nízkovýděleční muži totiž na daních do veřejných rozpočtů odvádějí velmi malý podíl svých hrubých příjmů. U nich se totiž nejvíce projevuje vysoké daňové zvýhodnění na děti a ostatní daňové slevy. Naopak nízkovýdělečné ženy s dětmi odvádějí nadprůměrně vysokou část hrubých výdělků. Rozdíl v sazbě PTR mužů-otců a žen-matek ve druhém nejnižším výdělkovém decilu dosahuje obrovských téměř 30 p.b. v neprospěch žen. A i u osob se středním výdělkem (5. decil) tento rozdíl dosahuje stále vysokých 20 p.b. Rozdíl PTR sazeb je téměř srovnatelný pouze u desetiny nejvíce vydělávajících osob.

Graf 1a: Závislost participační daňové sazby (PTR) na výdělku ze zaměstnání

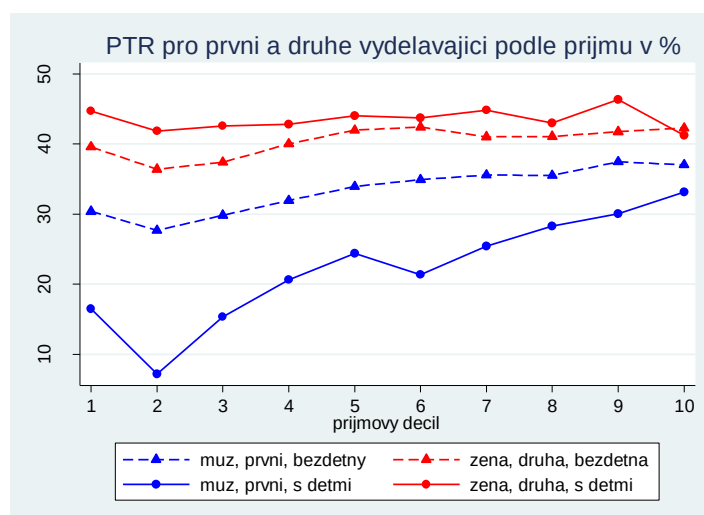

Poznámka: Tento graf ukazuje průměrné PTR pro zaměstnance

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

Graf 1b je obdobou Grafu 1a s tím rozdílem, že do výpočtu sazeb PTR jsou kromě zaměstnanců zahrnuti i podnikatelé.

Graf 1b: Závislost participační daňové sazby (PTR) na hrubém výdělku

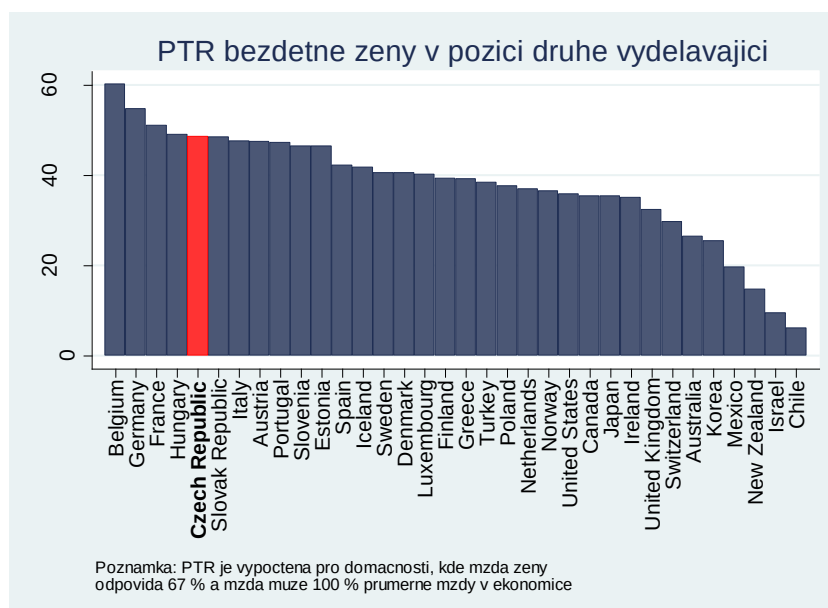
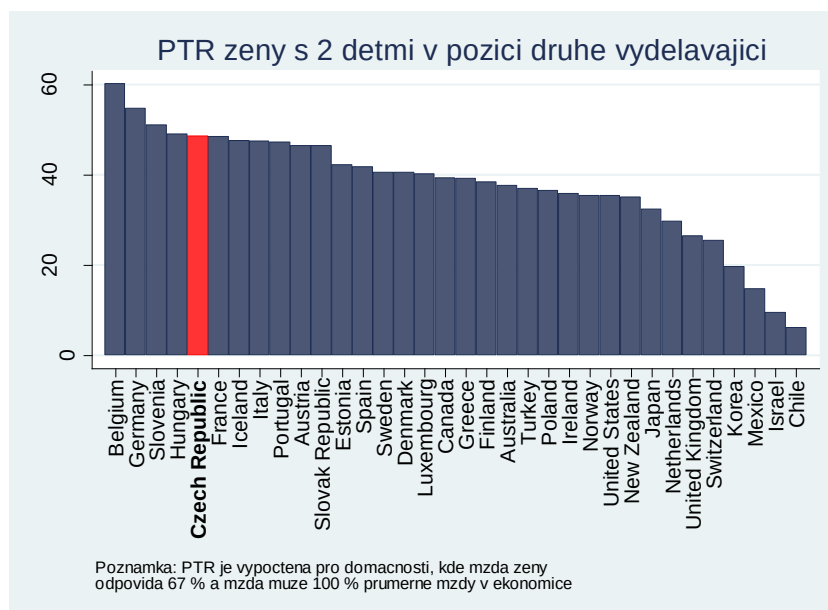

Poznámka: Tento graf ukazuje průměrné PTR pro osoby, které jsou v současnosti samostatně výdělečně činné nebo zaměstnané.

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

Vysoké participační sazby žen v pozici druhých vydělávajících opět ukazují na vysoké zdanění jejich práce. To potvrzují i mezinárodní porovnání OECD převzatá v Grafech 2a a 2b. České ženy jsou podle výpočtů OECD zdaněny pátou nejvyšší participační daňovou sazbou v rámci srovnávaných zemí OECD.

Grafy 2a a 2b: Mezinárodní porovnání participačních daňových sazeb (PTR)

Poznámka: PTR je vypočtena pro typizované sezdáné domácnosti, ve kterých muž vydělává průměrný hrubý příjem v ekonomice a žena 67 % průměrného hrubého příjmu v ekonomice.

Zdroj: OECD: Taxing wages 2016¹¹

Z mezinárodního pohledu vysoké participační zdanění českých žen pramení z existence slevy na nepracující manželku v českém daňovém systému v kombinaci s vysokými celkovými sazbami pojistných.

¹¹ http://www.oecd-ilibrary.org/taxation/taxing-wages-2016_tax_wages-2016-en

Citlivost na zdanění práce - daňová elasticita

Zahraniční výzkumy ukazují, že ženy, obzvláště s dětmi, jsou výrazně citlivější na míru zdanění než ostatní jednotlivci. Ženy, většinou druhé vydělávající tedy na každé dodatečné procento zdanění jejich práce (tj. zvýšení PTR nebo MTR) reagují výrazně více než první vydělávající.¹² Zdanění druhých vydělávajících by tedy dle teorie optimálního zdanění¹³ mělo být nižší než u prvních vydělávajících.¹⁴ Situace v ČR je však přesně opačná. To, jak ukazujeme dále, přispívá k obrovskému poklesu v míře zaměstnanosti žen v období rodičovství.

Odhady citlivosti (elasticity) ekonomické aktivity na výši mzdy, tedy i velikost zdanění se v zahraničních studiích často liší. (Bargain 2012) tvrdí, že velká část rozdílů vychází z odlišné metodologie těchto studií. Nicméně metastudie (Chetty 2012) jako konsensuální uvádí citlivost (elasticitu) 0,25. To znamená, že podíl ekonomicky aktivních v práceschopné populaci se při zvýšení mzdy o 1 % (například snížením zdanění práce) zvýší o 0,25 %.

Empirické odhady citlivosti jednotlivců na zdanění práce (elasticit nabídky práce) jsou pro ČR vzácné. Odhady závislosti míry ekonomické aktivity na výši mzdy v počátečním období transformace již nejsou v současné situaci uplatnitelné (Chase, 1995). Bičáková (2011) na základě průřezových dat z roku 2002 odhaduje průměrnou citlivost (elasticitu) průměrné ženy na výši mzdy ve výši 0,16. Galuščák a Kátay (2014) odhadují, že 10% nárůst čisté mzdy (způsobený například snížením zdanění práce) zvýší podíl ekonomicky aktivních jednotlivců o 3,7 p.b.

Kalíšková (2014) analyzovala dopady zavedení společného zdanění manželů v roce 2005 na zaměstnanost českých žen. Zavedení společného zdanění manželů přitom má podobný vliv jako prostá změna zdanění jejich práce. Kalíšková (2014) ukazuje, že zavedení společného zdanění zvýšilo zdanění práce žen s nezaopatřenými dětmi a ve vazbě na to poklesla jejich míra zaměstnanosti o 3 p.b. U matek, jejichž manželé mají vysokoškolské vzdělání dělal pokles dokonce 5.5 p.b. Tyto odhady jsou podle ní spodním odhadem, protože využití společného zdanění manželů bylo v ČR dobrovolné.

¹² Blundell a MaCurdy(1999), Meghir a Phillips(2010).

¹³ Základní práci publikoval James Mirrlees již v roce 1971 (a získal za ni Nobelovu cenu). Blíže k praxi se dostal přístup New Tax Responsiveness, jehož představiteli jsou např. Martin Feldstein, Emmanuel Saez, Raj Chetty, Austen Goolsbee či Thomas Piketty.

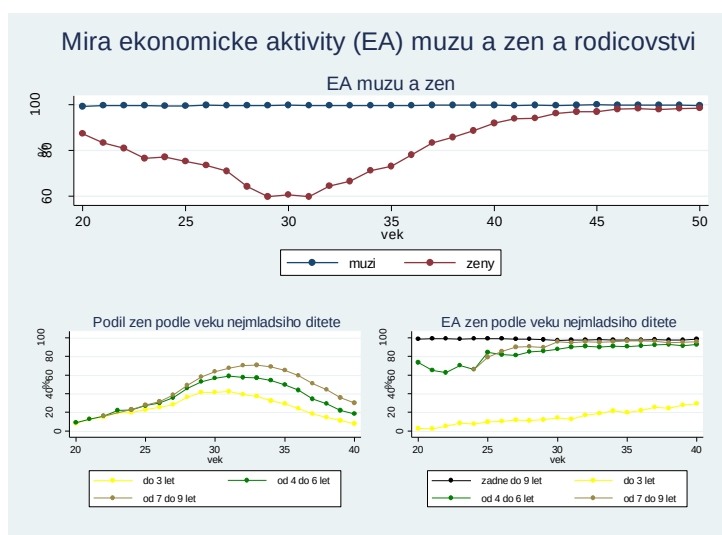
¹⁴ Alesina, Ichino, Karabarbounis (2007)

Ekonomická aktivita žen s malými dětmi

Jak již bylo uvedeno v úvodu, výše PTR spoluurčuje čisté příjmy domácností a tím ovlivňuje rozhodnutí mužů a žen, zda vykonávat výdělečnou činnost nebo zůstat ekonomicky neaktivní. To se následně projevuje v míře ekonomické aktivity dané skupiny osob.

Celková míra ekonomické aktivity mužů je v ČR velmi vysoká. Horní panel Grafu 3 ukazuje míru ekonomické aktivity českých mužů od 20 do 50 let, kteří nemají zdravotní problémy a nejsou studenty ani důchodci. Jejich míra participace se pohybuje v blízkosti 100 %. Naopak u žen míra ekonomické aktivity klesá s věkem a minima cca 60 % dosahuje kolem třicátého roku života. Vysoké úrovně mužů opět dosahuje až kolem 45 let věku.

Graf 3: Míra ekonomické aktivity a rodičovství

Poznámka: Uváděná míra ekonomické aktivity pro určitou věkovou skupinu vyjadřuje podíl zaměstnaných a nezaměstnaných mužů resp. žen této věkové skupiny na celkové populaci dané věkové skupiny. Výpočty jsou založeny na vzorku, ze kterého jsou vyloučeni studenti, důchodci a osob se zdravotními problémy omezujícími je v každodenních aktivitách. Podíly a ekonomická aktivity žen podle věku nejmladšího dítěte jsou vypočteny za ženy, u kterých je možné určit, zda žena dítě daného věku má.

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

Výrazný pokles ekonomické aktivity žen způsobuje rodičovství. To dokladuje spodní panel Grafu 3, který uvádí profily zaměstnanosti a podíly žen zvlášť podle věku jejich nejmladšího dítěte. Enormně nízkou ekonomickou aktivitu celkem přirozeně vykazují ženy s nejmladšími dětmi do 3 let. Ale snížená ekonomická aktivita je patrná i u žen s nejmladším dítětem starým 4 až 9 let. Na snížené ekonomické aktivitě těchto žen se

podílí nastavení daňového systému v interakci s nastavením podmínek rodičovské dovolené a dlouhodobým nedostatkem míst v zařízeních výchovy a péče o děti předškolního věku.

Ženy s menšími dětmi jsou tedy s podstatně větší pravděpodobností ekonomicky neaktivní než ostatní ženy a muži. Na nadprůměrně dlouhou dobu, kterou české ženy tráví mimo trh práce v důsledku rodičovství, upozorňuje (Pytlíková 2015). Dlouhá období mimo profesi a trh práce má negativní krátkodobé i dlouhodobé dopady jak na budoucí pracovní kariéru žen a příjmy domácnosti, tak na veřejné rozpočty. Dlouhé přerušení pracovní kariéry z krátkodobého i dlouhodobého pohledu snižuje příjmy žen¹⁵, tedy i jejich domácností a zároveň daňový výběr. Z dlouhodobého pohledu tyto ženy navíc čelí zvýšenému riziku nezaměstnanosti¹⁶. Dlouhodobé dopady lze vysledovat i ve výši starobních důchodů žen-matek.¹⁷

Mezinárodní porovnání velký propad ekonomické aktivity žen v důsledku rodičovství potvrzují. V rámci 28 zemí EU je ekonomická aktivita českých mužů s dětmi do 6 let jedna z nejvyšších a u žen je tomu právě naopak (Tabulka 3).

Tabulka 3: Pořadí ČR v žebříčku míry zaměstnanosti mužů a žen v rámci zemí EU28

	Ženy	Muži
Celkově	16. (65,6 %)	5. (81,2 %)
S 1 dítětem do 6 let	26. (41,1 %)	2. (94,8 %)
S 2 dětmi do 6 let	26. (48,3 %)	2. (95,4 %)
S 3 dětmi do 6 let	24. (38,0 %)	3. (92,0 %)

Zdroj: ČSÚ, *Zaostřeno na ženy a muže 2015*¹⁸

¹⁵ Vliv rodičovství na riziko nezaměstnanosti žen ukazují (Kalíšková 2015) nebo (Bičáková 2010 a 2012).

¹⁶ Dopady rodičovství na výši starobních důchodů žen ukazuje (Šatava 2015).

¹⁷ <https://www.czso.cz/csu/czso/4-prace-a-mzdy>

¹⁸ <https://www.czso.cz/csu/czso/4-prace-a-mzdy>

Finanční podpora domácností s dětmi

Nastavení zdanění práce ovlivňuje také velikost finanční podpory domácností s dětmi, protože spoluurčuje velikost čistých příjmů domácností. Vedle zdanění práce stát finančně podporuje domácnosti také systémem sociálních dávek. V neposlední řadě stát podporuje domácnosti s dětmi poskytováním veřejných služeb jako je například předškolní výchova a péče. V následující části se věnujeme pouze finanční podpoře domácností s dětmi formou úlev ve zdanění práce. Kvantifikujeme velikost této formy podpory domácností s dětmi a zasazujeme ji do mezinárodního kontextu.

Finanční podpora domácností cestou zdanění práce je soustředěna zejména v dani z příjmu fyzických osob. V případě, že domácnosti s dětmi mají nárok na vyšší daňové odpočty, slevy a zvýhodnění než domácnosti ve výdělkově porovnatelných bezdětných domácnostech, pak stát skrze zdanění práce finančně podporuje domácnosti s dětmi.

Míru finanční podpory domácností s dětmi lze kvantifikovat rozdíly v průměrných daňových sazbách domácností (ATR) u domácností s dětmi resp. bezdětných. Tyto rozdíly ukazují, jak velkou část superhrubých výdělků domácnosti odvedou do veřejných rozpočtů formou daně z příjmu a pojistných.

ATR i PTR popisují zdanění práce, každá však z jiného úhlu pohledu. ATR, kterou měříme na úrovni domácnosti, kvantifikuje jak velkou část ze superhrubého výdělku domácnost odvede státu na daních a pojistných. Vypovídá tedy o míře finanční podpory různých skupin domácností do té míry, že ukazuje, kdo odvede státu menší/větší část výdělků. Stát podporuje relativně více ty skupiny domácností, u kterých je průměr ATR nízký. Naproti tomu PTR měříme na úrovni jednotlivce. Ukazuje, *o kolik více/méně* domácnost odvede skrze daň z příjmu a pojistné, pokud její člen začne/přestane pracovat. Vyjadřuje tedy, jak zdanění práce ovlivňuje motivaci jednotlivce pracovat/nepracovat z pohledu navýšení příjmů celé domácnosti. Skupiny jednotlivců, jejichž domácnostem v případě nastoupení do práce stoupne celkové zdanění v průměru více, jsou od práce demotivovány více.

Průměrné ATR pro domácnosti s dětmi resp. bez dětí v členěné podle jejich superhrubých příjmů (deseti příjmových skupin - decilů¹⁹) ukazujeme v Tabulce 4. Průměrná ATR bezdětných domácností je o více jak 5 procentních bodů vyšší než u domácností s dětmi. Bezdětné domácnosti tak ze svých superhrubých výdělků

¹⁹ Decily jsou založeny na celkovém příjmu domácností poděleném počtem spotřebních jednotek v domácnosti.

odvádějí do veřejných rozpočtů o 5 procentních bodů více. Taková míra finanční podpory domácností s dětmi skrze zdanění práce je relativně vysoká a je porovnatelná s redistribucí mezi chudými a bohatými.²⁰ Největší rozdíly v průměrných hodnotách sazeb ATR jsou patrné u nízkopříjmových domácností, kde jsou sazby bezdětných domácností více než 1,5x vyšší než ty uplatněné na domácnosti s dětmi. S rostoucím příjmem domácnosti (příjmovým decilem) se rozdíly rychle snižují, takže poměr sazeb v třetím nejnižším decilu klesá na 1,2 a v pátém decilu už na pouhých 1,07. To vyplývá ze způsobu podpory domácností s dětmi, kde jsou daňové slevy a zvýhodnění nastaveny jako absolutní částky, které relativně nejvíce snižují ATR nízkopříjmových domácností.

Tabulka 4: Průměrné hodnoty ATR domácností s dětmi a bez nich

Skupiny domácností (decily) podle výše jejich superhrubých příjmů	Podíl domácností s dětmi v %	Průměrné zdanění práce (ATR) domácnosti v %		
		Bezdětné domácnosti (1)	Domácnosti s dětmi (2)	Poměr sazeb (1)/(2)
1	32,9	44,2	31,8	1,4
2	60,6	37,1	23,8	1,6
3	62,9	36,3	30,1	1,2
4	62,3	36,7	33,1	1,1
5	58,9	37,0	34,7	1,1
6	54,8	37,6	36,1	1,0
7	48,7	38,9	37,1	1,1
8	30,3	39,5	38,6	1,0
9	26,4	40,0	39,8	1,0
10	24,0	40,6	39,3	1,0
Celkem		38,7	33,5	1,2

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

Velikost finanční podpory domácnosti pomocí zdanění práce závisí nejen na jejich příjmech, ale i na její struktuře (např. počtu nezaopatřených dětí). V Tabulce 5 ilustruujeme, že tato podpora domácností s malými dětmi je výrazně vyšší.

²⁰ Například, takový rozdíl v ATR jako mezi domácnostmi s dětmi a bezdětnými není u bezdětných domácností mezi nejvyšším a jakýmkoli jiným příjmovým decilem.

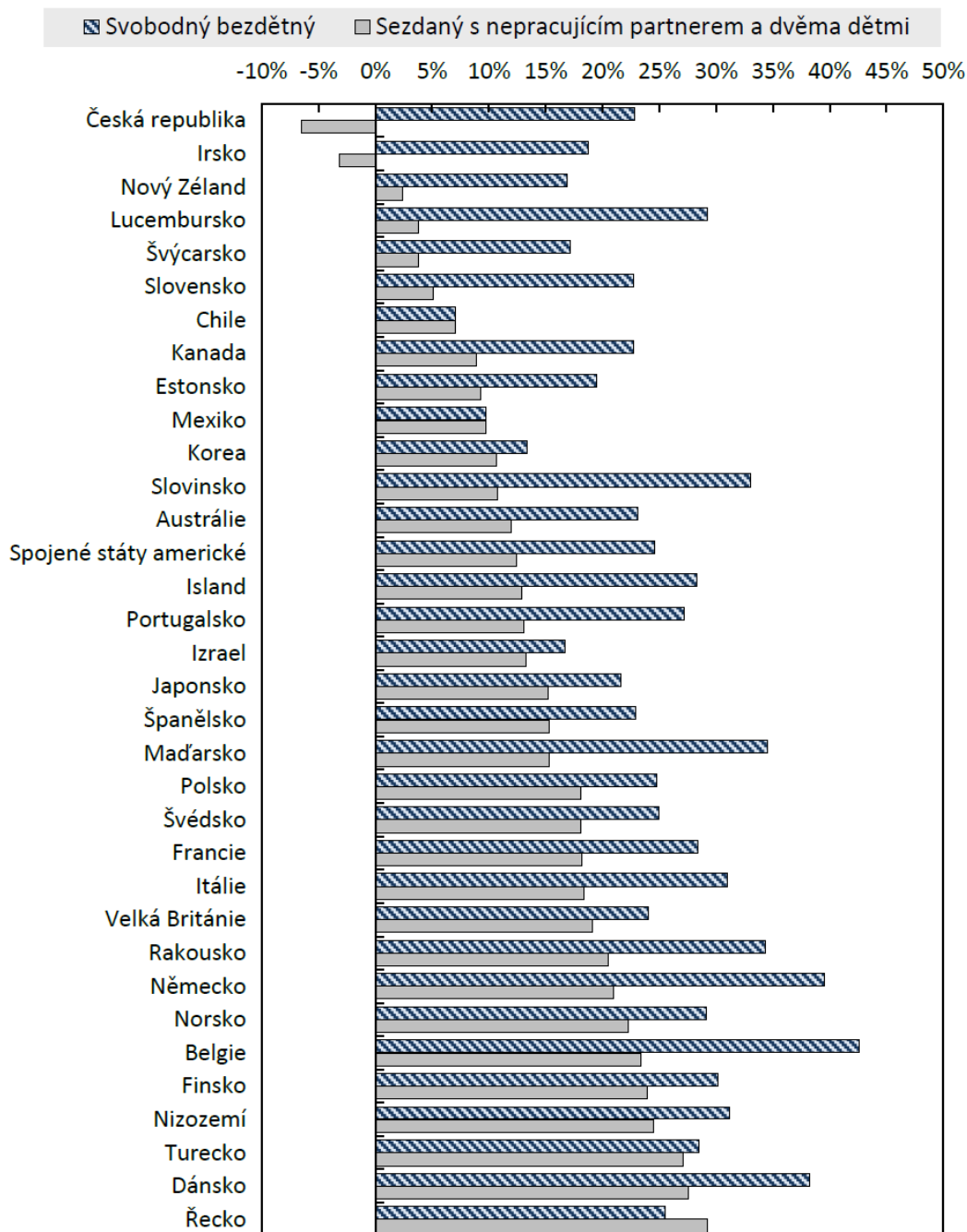
Tabulka 5: Průměrné hodnoty ATR domácností s alespoň jedním dítětem do 11 let a ostatních domácností s dětmi

Skupiny domácností (decily) podle výše jejich superhrubých příjmů	Průměrné zdanění práce [ATR] domácnosti v %		
	Domácnosti s dětmi do 11 let	Domácnosti s dětmi nad 11 let	Poměr sazeb
	(1)	(2)	(1) / (2)
1	27,7	39,7	0,70
2	21,9	28,0	0,78
3	29,0	32,9	0,88
4	32,2	34,4	0,94
5	34,1	35,7	0,95
6	35,4	36,9	0,96
7	36,9	37,3	0,99
8	38,1	39,2	0,97
9	39,6	40,1	0,99
10	38,6	40,6	0,95
Celkem	32,1	35,7	0,90

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

Taktéž mezinárodní srovnání ukazuje relativně vysokou finanční podporu domácností s dětmi skrze zdanění práce v ČR. Graf 4 ukazuje mezinárodní porovnání OECD čisté průměrné efektivní daňové sazby domácnosti (AETR) u typizovaných domácností s dětmi a bez nich. Na rozdíl od ATR, AETR zohledňují o dopady případně snížených sociálních dávek. AETR kvantifikuje podíl daně z příjmu a pojistných odvodů ponížených o přijaté sociální dávky na superhrubých příjmech domácnosti. Porovnání AETR u svobodných bezdětných domácností a domácností se dvěma dětmi a nepracující manželkou ilustruje míru přerozdělování od bezdětných domácností k těm s dětmi. ČR podle tohoto porovnání vykazuje velmi vysoký stupeň finanční podpory domácností s dětmi.

Graf 4: Čistá průměrná daňová sazba (AETR) podle typu domácností, 2013

Poznámka: Čisté průměrné efektivní daňové sazby (AETR) kvantifikují podíl daně z příjmu a pojistných ponížených o přijaté sociální dávky na superhrubých příjmech domácnosti. Porovnání čistých průměrných daňových sazeb (AETR) u svobodných bezdětných domácností a domácností se dvěma dětmi a nepracující manželkou ilustruje míru přerozdělování od bezdětných domácností k těm s dětmi.

Zdroj: a detaily výpočtu: OECD: Taxing wages 2016²¹

²¹http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/taxing-wages-2016_tax_wages-2016-en#.V6mNiriLSHc#page37

Návrh na cílené snížení sazby pojistných

S ohledem na výše uvedené skutečnosti v jejich kombinaci se jako žádoucí jeví takové úpravy v nastavení zdanění práce v ČR, které sníží participační daňovou sazbu (PTR) a mezní daňovou sazbu (MTR) u rodičů menších dětí, kteří jsou tzv. druzí vydělávající a jejichž výdělečný potenciál je nižší (ať již důsledku nižšího vzdělání, omezeného výběru méně výdělečných zaměstnání v blízkosti bydliště nebo práce na částečný úvazek). U této skupiny lze totiž očekávat nejvýraznější zvýšení jejich pracovní aktivity.

Požadovaného efektu je možno dosáhnout snížením sazeb pojistných uplatněných na nízké výdělky toho z rodičů dětí do 11 let věku, který více pečuje o děti. Tím by se snížilo zdanění jejich práce. To by vedlo ke zvýšení jejich motivace k práci, a následně zvýšení jejich zaměstnanosti a čistých příjmů jejich domácností. Navrhované opatření v podstatě supluje roli, kterou v řadě zemí plní výrazně vyšší a progresivní daň z příjmů. Nicméně, vzhledem k současnému nastavení daně z příjmu v ČR musí tuto roli suplovat systém pojistných.

Navrhovaná úprava

Ze současných 6,5 % snížit na 1,5% sazbu pojistného na sociální pojištění odváděné z ročního základu pro výpočet pojistného nepřesahujícího 60 % průměrné roční hrubé mzdy dosahované v národním hospodářství u toho rodiče, který více pečuje o dítě do 11 let věku.

Stanovení maximální hranice ročního základu zajišťuje, že snížené zdanění by se projevilo nejvíce u žen s nízkými výdělky. Nárok a výši jejich očekávaných důchodů by toto opatření však neměnilo. Ke změně sazby by nedošlo u rodičů dětí s nejmladším dítětem starším 11 let nebo bezdětných mužů a žen, u kterých je zaměstnanost na velmi vysoké úrovni. U pojistného placeného zaměstnavatelem by také ke změnám nedošlo.

Ideálně by se snížená sazba pojistného vztahovala na toho s rodičů, který vydělává méně. To je však v české daňové praxi technicky obtížné. Stále totiž není zavedeno jednotné inkasní místo (JIM), kde by se scházely informace o příjmech všech jednotlivců za předchozí období, vztazích mezi nimi a evidence jejich dětí.

V současnosti tak je prakticky nemožné z oddělené daňové a sociálně-pojistné evidence jednotlivců jednoznačně určit, které osoby spolu v domácnosti vychovávají dítě, kolik je dítěti let a jaké byly jejich příjmy v posledním období. Nedokonalým, ale schůdným technickým řešením by bylo vycházet z toho, který z rodičů strávil delší čas na rodičovské dovolené²². Ten je totiž v drtivé většině případů tím, který se i poté stará o děti s větší časovou intenzitou. V dalších výpočtech dopadů pro jednoduchost předpokládáme, že rodičem pečujícím intenzivněji o děti, na kterého se vztahuje snížená sazba pojistného, je žena.

Dopady opatření

Dopady na motivaci žen s malými dětmi k výdělečné činnosti

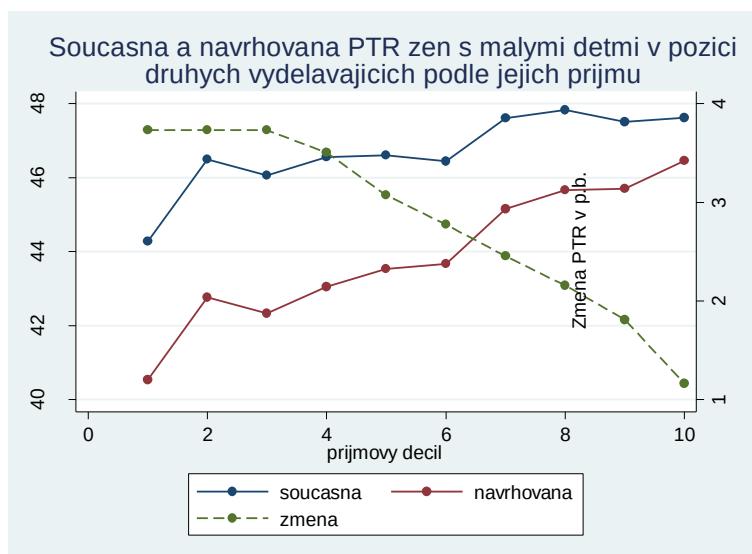
Snížení pojistného by u rodičů intenzivněji pečujících o menší děti snížilo sazby PTR a MTR a zvýšilo jejich motivace k výdělečné činnosti, zaměstnanost a čisté příjmy dotčených domácností. Opatření by u žen s dítětem do 11 let, které jsou v pozici druhých vydělávajících v domácnosti, snížilo sazby PTR o 3,1 p.b., (ze 46 % na 42,9 %). I tak by jejich daňová demotivace k výdělečné činnosti zůstala výrazně vyšší než u jejich partnerů, prvních vydělávajících, kteří v průměru čelí sazbě PTR na úrovni podstatně nižší (24,5 %).

Změny PTR u dotčených osob (ženy s dítětem do 11 let v roli druhého vydělávajícího v domácnosti) podle výše jejich superhrubého výdělku²³ (decilu) ukazují Grafy 4a a 4b. K největšímu poklesu sazby PTR by díky opatření došlo u žen s nízkým výdělečným potenciálem. To je dáno tím, že snížená sazba pojistného by se vztahovala pouze na nižší výdělků. U žen s vysokým výdělečným potenciálem by se snížená sazba vztahovala pouze na malou část výdělků.

²² Dílčí technické detaily snížení pojistného jsou předmětem případného dalšího rozpracování tohoto opatření. Ve studii je neřešíme, protože nemají na logiku navrhovaného opatření významný vliv.

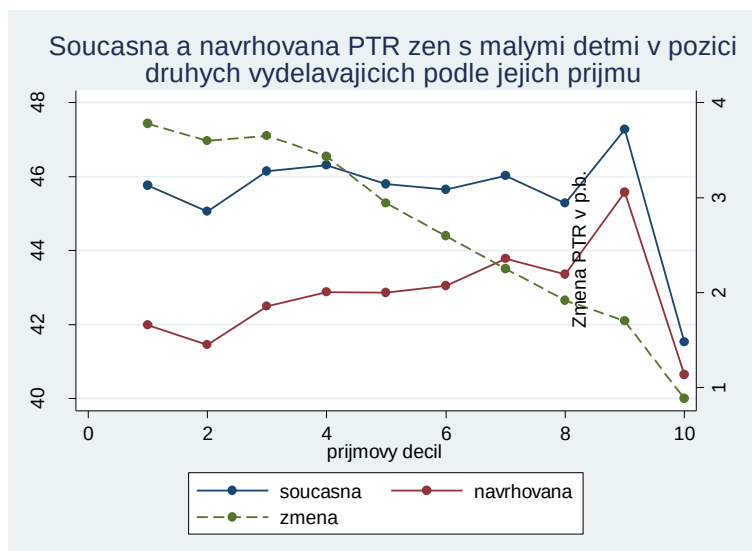
²³ V tomto případě jde o decily založené na příjmech jednotlivců a nikoliv domácností.

Graf 4a: Změny PTR z výdělků ze zaměstnání u žen s menšími dětmi dosažené cíleným snížením sazby pojistných

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

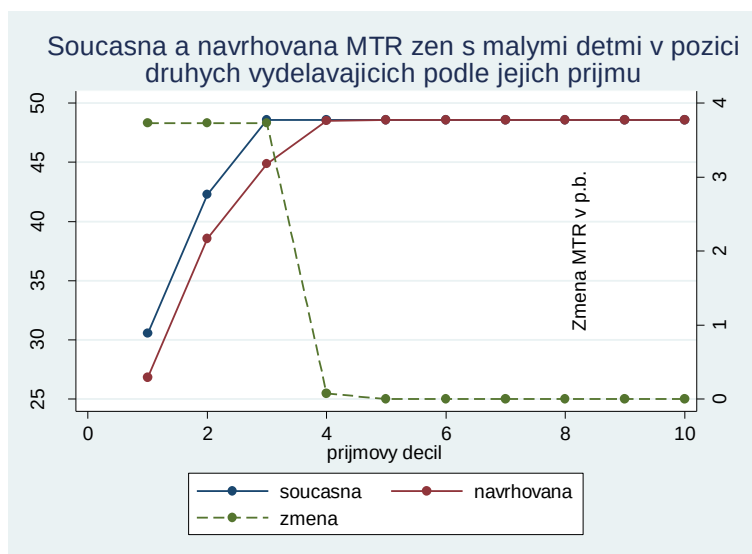
Graf 4b: Změny PTR ze všech výdělků u žen s menšími dětmi dosažené cíleným snížením sazby pojistných

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

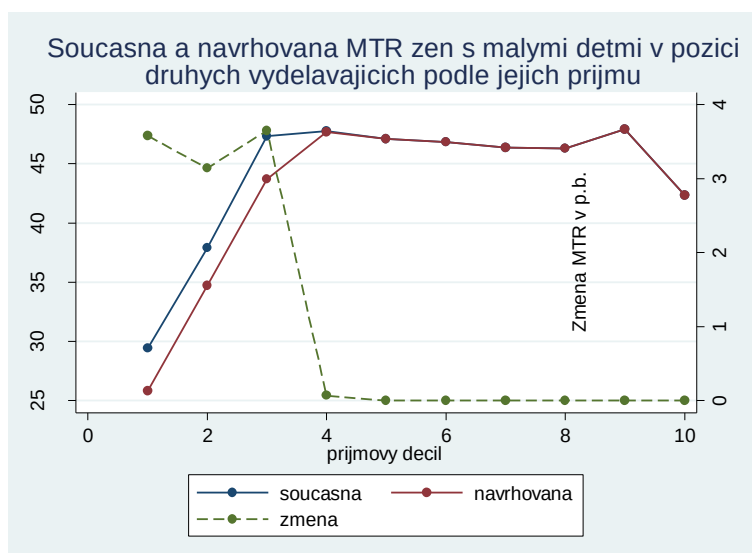
Opatření by u nízkovýdělečných žen snížilo i sazby MTR a díky tomu by zvýšilo motivaci pracovat více i u těch z této skupiny, které již pracují. Nicméně, dokud bude přetrvávat omezená nabídka flexibilních zkrácených úvazků, nelze výraznější nárůst odpracovaných hodin očekávat. Opatření by s ohledem na způsob konstrukce nemělo vliv na práci žen s vyššími výdělky bez ohledu na to, zda mají či nemají děti.

Graf 5a: Změny MTR ze zaměstnání u žen s menšími dětmi dosažené cíleným snížením sazby pojistných

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

Graf 5b: Změny MTR z hrubých výdělků u žen s menšími dětmi dosažené cíleným snížením sazby pojistných

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

Dopady z pohledu finanční podpory domácností s menšími dětmi

Navrhované opatření zvýší finanční podporu domácností s dětmi. U domácností s dítětem do 11 let klesne zdanění práce, protože se sníží zdanění práce žen. Průměrná daňová sazba (ATR) domácností s dětmi do 11 let by podle návrhu klesla o téměř 1 p.b. (Tabulka 5).

Průměrná daňová sazba (ATR) domácností s dětmi do 11 let klesne bez ohledu na příjmy domácnosti. Domácnosti s těmito dětmi tak budou napříč příjmovými decily zdaněny méně než domácnosti se staršími dětmi a domácnosti bezdětné, jak ukazuje následující tabulka.

Tabulka 6: Současná a navrhovaná průměrná daňová sazba (ATR) [v %] u domácností s dětmi a bezdětných

	Současnost			Návrh
Skupiny domácností (decily ²⁴) podle výše jejich superhrubých příjmů	Bezdětné domácnosti	Domácnosti s dětmi nad 11 let	Domácnost s alespoň jedním dítětem do 11 let	Domácnost s alespoň jedním dítětem do 11 let
1	44,2	39,7	27,7	26,7
2	37,1	28,0	21,9	21,1
3	36,3	32,9	29,0	28,4
4	36,7	34,4	32,2	31,5
5	37,0	35,7	34,1	33,3
6	37,6	36,9	35,4	34,6
7	38,9	37,3	36,9	35,9
8	39,5	39,2	38,1	37,3
9	40,0	40,1	39,6	38,9
10	40,6	40,6	38,6	38,3
Průměr	38,5	35,7	32,1	31,3

Zdroj: Vlastní výpočty využívající model Tax-ben a data ČSÚ SILC

²⁴ Decily jsou založeny na celkovém příjmu domácností poděleném počtem spotřebních jednotek v domácnosti.

Dopady navrhovaného opatření na veřejné rozpočty

Čistý finanční dopad navrhovaného opatření na veřejné rozpočty by byl výsledkem dvou protichůdných efektů: (i) snížení průměrných příjmů veřejných rozpočtů připadající na jednoho poplatníka a (ii) zvýšení počtu daňových poplatníků, protože se zvýší počet pracujících osob.

První efekt snížené sazby pojistného by snížil výnos pojistného na sociální pojištění pracujícími osobami pečujícími o děti mladší 11 let. Díky tomu, že návrh snižuje pouze pojistné placené zaměstnanci a samostatně výdělečně činnými osobami, nikoli pojistné placené zaměstnavateli, změny pojistného by neovlivnily výši superhrubých mezd a tím ani výnos daně z příjmu fyzických osob.

Druhý efekt by zvýšil počet pracujících osob v důsledku vyšší motivace pracovat u žen s menšími dětmi. Na základě dostupných odhadů elasticit (Galuščák a Kétay 2014) předpokládáme, že by navrhované snížení sazby pojistného přivedlo zpět do práce 5 % dnes nepracujících žen s dětmi do 11 let věku. S ohledem na nízkou nabídku práce na částečný úvazek předpokládáme, že by šlo pouze o plné úvazky.²⁵ Například u žen ve věku kolem 30 let by tak došlo ke zvýšení podílu jejich zaměstnanosti²⁶ ze současných 53 % na 55,5 %.

V celkovém součtu by opatření vedlo k čistému poklesu příjmů veřejných rozpočtů o 1,77 mld. Kč ročně. V případě, že by opatření nemělo pozitivní vliv na zaměstnanost, což je nejpesimističtější varianta, došlo by k poklesu o 3,52 mld. Kč

Nicméně je třeba zdůraznit, že naše odhady dopadů na veřejné rozpočty jsou velmi konzervativní, protože zahrnují jen okamžité a krátkodobé dopady na straně výnosu daně z příjmů a pojistného. Opatření by však mělo i dlouhodobé dopady. Protože tyto dopady je obtížné věrohodně kvantifikovat, uvádíme je pouze výčtem.

Zvýšení zaměstnanosti matek s malými dětmi a související zvýšení čistých příjmů jejich domácností by snížilo nároky na vyplácení řady sociálních dávek odvozoovaných z příjmů domácnosti. Dřívější návrat matek do práce by snížil riziko jejich nezaměstnanosti, což by mělo pozitivní dopad na výdělečný potenciál v jejich další pracovní kariéře. Existující empirické studie (Pytlíková 2015) ukazují, že zkrácení

²⁵ Jejich výdělek odhadujeme na základě tzv. Heckmanova modelu.

²⁶ Podílu počtu zaměstnaných žen ve věku 30 let na počtu práceschopných žen v tomto věku celkem.

absence žen-matek na trhu práce o jeden rok vede k trvalému navýšení výdělku v průměru o 1 %. To by představovalo nejen další a navíc trvalé navýšení čistých příjmů domácností, ale skrze přímé i nepřímé daně i zvýšení daňových příjmů veřejných rozpočtů. To by přispělo ke snížení rizika ohrožení chudobou domácností s menšími dětmi. S odkazem na absenci věrohodných empirických výzkumů lze jen spekulovat, nakolik by vyšší zaměstnatelnost a vize vyšších příjmů domácností mohly zvýšit motivaci k většímu počtu dětí.

Citlivostní analýza

Pro úplnost v Tabulce 7 uvádíme, o kolik by klesly příjmy veřejných rozpočtů pro alternativní nastavení parametrů navrhovaného opatření nebo při rozdílném nárůstu zaměstnanosti žen.

Tabulka 7: Pokles příjmů veřejných rozpočtů [mld. Kč] pro dvě věkové hranice dítěte a různé předpoklady o zvýšení ekonomické aktivity žen s menšími dětmi

	Předpokládané zvýšení podílu zaměstnaných žen s dětmi [p.b.]						
Věková hranice	0	0,5	1	2	3	4	5
9 let	2,90	2,73	2,56	2,22	1,88	1,54	1,20
11 let	3,52	3,34	3,17	2,82	2,47	2,12	1,77

Snížení hranice věku dítěte, při které má pečující rodič nárok na snížené pojistné, z 11 na 9 let, přirozeně snižuje dopady na veřejné rozpočty. Nastavení této hranice na 9 let by i lépe odpovídalo účelu opatření. U žen s dětmi do 9 let totiž identifikujeme pokles jejich ekonomické aktivity, u žen s dětmi od 9 do 11 let již nikoli. Nicméně se i tak domníváme, že hranice 11 let je vhodnější, protože jde o věk, kdy se často mění režim docházky do školy s ohledem na větší samostatnost dítěte.

Zvýšení předpokladu o zvýšení zaměstnanosti 1 p.b. snižuje čisté náklady veřejných rozpočtů o cca 340 mil. Kč respektive cca 350 mil. Kč, v závislosti na hranici pro věk dítěte.

Závěr

Ekonomická aktivita žen pečujících o menší děti je v ČR velmi nízká. Přitom ekonomická aktivita mužů nebo žen ve vyšším věku patří v mezinárodním kontextu k jednomu z nejvyšších. Jednou z příčin tohoto propadu je nastavení zdanění.

Ženy s dětmi jsou ve většině domácností v pozici druhých vydělávajících. To znamená, že vydělávají méně než jejich partneři a jejich pracovní kariéra navíc byla na delší dobu přerušena. To je důvod proč zpravidla muži uplatňují daňové odpočty a slevy připadající na celou domácnost (zvýhodnění na dítě, odpočty za hypoteční úvěry a další) a zdanění jejich práce je tak výrazně nižší než u žen pečujících o dítě. Rozdíly ve zdanění pak více odrazuje ženy od výdělečné činnosti, což se projevuje v jejich nízké míře ekonomické aktivity.

Námi navrhované opatření by v rodinách s dítětem do 11 let snížilo pojistné placené rodičem více pečujícím o dítě do 11 let věku o 5 p.b., a to z ročního základu pojistného, nejvýše však ze základu pojistného odpovídajícího 60 % průměrné roční hrubé mzdy v ekonomice. To by snížilo zdanění práce rodičů s nízkým výdělkovým potenciálem a více než dnes je motivovalo k výdělečné činnosti. Opatření by zlepšilo i ekonomickou situaci jejich domácností. Opatření je zacíleno na ty osoby, u kterých lze předpokládat vysokou citlivost na motivace k výdělečné činnosti. Opatření je alternativou k zásadnější a mnohem náročnější rekonstrukci celého systému přímého zdanění.

Velmi konzervativní odhad okamžitých nákladů opatření v podobě poklesu vybraného pojistného je 1,77 mld. Kč. Od toho je třeba odečíst obtížně odhadnutelné úspory veřejných rozpočtů na sociálních dávkách těm domácnostem, které je už nebudou potřebovat. Podstatné jsou však i dlouhodobé pozitivní dopady tohoto opatření, které v této studii nekvantifikujeme. Opatření by zkrátilo průměrný čas návratu žen do práce, snížilo riziko nezaměstnanosti a zvýšilo jejich budoucí výdělků. To by zlepšilo postavení žen na trhu práce (mzdová mezera muži-ženy v ČR patří k nejvyšším v EU), posílilo ekonomickou situaci a nezávislost domácností (domácnosti s dětmi častěji padají pod hranici chudoby) a zvýšilo příjmy veřejných rozpočtů (ženy s vyššími příjmy by odváděly více skrze daně a pojistné). Díky vyšším výdělkům a menšímu riziku nezaměstnanosti by ženy ve stáří získaly vyšší starobní důchody.

Z dlouhodobého pohledu má opatření potenciál zvýšit také ochotu českých žen mít děti a mít dětí více. V této oblasti se však v ČR nedostává empirických výzkumů. Některé

zahraniční výzkumy však poukazují na vliv finanční podpory rodin s dětmi resp. vliv služeb péče o děti na motivaci mít dítě (Cohen, Dehejia, a Romanov 2013, Laroque and Salanie 2014 a Raute 2015), resp. (Feyrer, Sacerdote, and Stern 2008). Doepke a Kindermann (2016) však tvrdí, že poskytování služeb péče o děti, zejména pokud jsou zaměřeny na snížení nákladů rodičovství dopadajících na matku, může zvýšit porodnost dvojnásobně.

Ačkoliv náš návrh není primárně myšlen jako nástroj na podporu porodnosti, může ji pozitivně ovlivnit. V případě, že se ženy s menšími dětmi rozhodnou zapojit dříve do výdělečné činnosti, zvýší se jejich domácnostem za stejnou práci čisté příjmy. V případě, že se pracovat nerozhodnou, jejich situace nijak nezmění.

Předchozí publikace IDEA

- Prosinec 2016: Ján Palguta, Martin Srholec. „*Stimulují přímé dotace soukromé výdaje firem na VaV? Metoda regresní diskontinuity*“
- Listopad 2016: Vít Macháček, Martin Srholec. „*Predátorské časopisy ve Scopusu*“
- Listopad 2016: Vít Macháček, Tereza Hrtúsová. „*Brexit vylepší vyjednávací pozici velkých států v Radě EU. Nejvíce posílí Polsko*“
- Říjen 2016: Ján Palguta. „*Konkurence politických uskupení v obecních zastupitelstvech a veřejné zakázky*“
- Září 2016: Daniel Münich, Vladimír Smolka. „*Platy českých učitelů zůstávají velmi nízké*“
- Srpen 2016: Štěpán Jurajda, Stanislav Kozubek, Daniel Münich, Samuel Škoda. „*Medzinárodné porovnanie kvality publikačného výkonu vedných odborov na Slovensku*“
- Červenec 2016: Jiří Šatava. „*Vliv mateřství na výši starobního důchodu*“
- Červenec 2016: Ján Palguta. „*Dárci politických stran na trhu veřejných zakázek*“
- Červen 2016: Štěpán Jurajda, Stanislav Kozubek, Daniel Münich, Samuel Škoda. „*Národní srovnání vědeckého publikačního výkonu Akademie věd České republiky: kvantita vs. kvalita a spoluautorství*“
- Červen 2016: Petr Janský, Filip Pertold, Jiří Šatava. „*Rozvody a příjmy žen v České republice: první zjištění v České republice na základě individuálních dat*“
- Květen 2016: Štěpán Jurajda, Stanislav Kozubek, Daniel Münich, Samuel Škoda. „*Oborová publikační výkonnost pracovišť výzkumných organizací v České republice v letech 2009-2013*“
- Květen 2016: Petr Janský, Klára Kalíšková, Daniel Münich. „*Dopad daní a dávek na příjmovou nerovnost a relativní chudobu v České republice*“
- Duben 2016: Miroslava Federičová, Filip Pertold, Michael L. Smith. „*Sebedůvěra třídy a soutěž spolužáků o osmiletá gymnázia*“
- Březen 2016: Jiří Šatava. „*Podpora rodin s dětmi prostřednictvím daňově dávkového systému*“
- Březen 2016: Filip Pertold. „*K čemu vede (ne)transparentnost veřejných zakázek?*“
- Březen 2016: Klára Kalíšková, Daniel Münich, Filip Pertold. „*Veřejná podpora míst ve školkách se vyplácí: Analýza výnosů a nákladů*“
- Únor 2016: Filip Pertold. „*Přechod na střední školu, pití alkoholu a vliv vrstevníků na kouření mládeže*“
- Leden 2016: Štěpán Jurajda, Stanislav Kozubek, Daniel Münich, Samuel Škoda. „*An International Comparison of the Quality of Academic Publication Output in the Czech Republic*“
- Prosinec 2015: Libor Dušek, Jiří Šatava. „*Zdanění vysokopříjmových osob*“
- Prosinec 2015: Libor Dušek. „*Hrozí opět přeplnění věznic? Predikce počtu vězňů v České republice*“
- Prosinec 2015: Štěpán Jurajda, Stanislav Kozubek, Daniel Münich, Samuel Škoda. „*Mezinárodní srovnání kvality publikačního výkonu vědních oborů v České republice*“
- Listopad 2015: Mariola Pytliková. „*Rozdíly ve výši výdělků ve vztahu k mateřství a dítěti v rodině*“
- Listopad 2015: Klára Kalíšková. „*Skills Mismatches in the Czech Republic*“
- Listopad 2015: Jiří Šatava. „*Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku: Institucionální pobídky v České republice*“
- Říjen 2015: Alena Bičáková, Klára Kalíšková. „*Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce*“
- Září 2015: Jiří Šatava. „*Working Beyond Pensionable Age: Institutional Incentives in the Czech Republic*“
- Září 2015: Jana Bakalová, Radim Boháček, Daniel Münich. „*Komparativní studie věku odchodu do důchodu v České republice*“ (česká verze studie „*A Comparative Study of Retirement Age in the Czech Republic*“ z června 2015)
- Září 2015: Štěpán Jurajda, Daniel Münich. „*Oborová publikační výkonnost výzkumných pracovišť v České republice v letech 2008-2012*“ (studie obsahuje interaktivní internetový nástroj, pomocí kterého je možné zvolit obor či pracoviště a zobrazit řazení pracovišť dle preferovaného ukazatele)
- Září 2015: Daniel Münich, Mária Perignáthová, Lucie Zapletalová, Vladimír Smolka. „*Platy učitelů českých základních škol: setrvale nízké a neatraktivní*“

- Srpen 2015: Jan Švejnar. „Miliardáři versus lidé / Billionaires versus People“
- Červen 2015: Jana Bakalová, Radim Boháček, Daniel Münich. „A Comparative Study of Retirement Age in the Czech Republic“ (v angl. jazyce, srovnávací studie věku odchodu do důchodu v České republice)
- Květen 2015: Josef Montag, Lucie Zapletalová. „Bodový systém a jeho vliv na počet smrtelných nehod“
- Březen 2015: Vojtěch Bartoš. „(Ne)diskriminace žen při žádosti o zaměstnání v důsledku mateřství: Experiment“
- Prosinec 2014: Klára Kalíšková, Lucie Zapletalová. „Společným zdaněním k nižší zaměstnanosti žen“
- Říjen 2014: Ágota Scharle. „Co s ekonomickou neaktivitou v zemích Visegrádu?“
- Říjen 2014: Štěpán Jurajda, Daniel Münich, Lucie Zapletalová. „Vliv informací z volebních lístků na výsledky obecních a krajských voleb“
- Srpen 2014: Matěj Bajgar, Petr Janský. „Regionální rozdíly v kupní síle: Ceny, platy, mzdy a důchody“
- Červenec 2014: Štěpán Jurajda, Jiří Šatava. „Budete mít nárok na důchod?“
- Červen 2014: Daniel Münich, Miroslava Federičová. „Učení mučení, nebo škola hrou? Srovnání oblíbenosti školy a matematika pohledem mezinárodního šetření“
- Červen 2014: Petr Bouchal, Petr Janský. „Státní úředníci: Kolik jich vlastně je, kde a za kolik pracují?“
- Květen 2014: Klára Kalíšková, Daniel Münich. „Komu pomůže navrhované zvýšení slevy na dani na dítě?“
- Březen 2014: Vilém Semerák. „Česká ekonomika pokračuje v růstu i v roce 2014“
- Březen 2014: Miroslava Federičová, Daniel Münich. „Příprava na osmiletá gymnázia: velká žákovská steplechase“
- Březen 2014: Klára Kalíšková. „Ženy v českém finančním sektoru 1994-2012: nové pracovní příležitosti pro mladé a vzdělané“
- Prosinec 2013: Daniel Münich, Tomáš Protivínský. „Dopad vzdělanosti na hospodářský růst: ve světle nových výsledků PISA 2012“
- Prosinec 2013: Libor Dušek, Jiří Šatava. „Zdanění vysokých příjmů, reforma za reformou...“
- Prosinec 2013: Libor Dušek, Klára Kalíšková, Daniel Münich. „Kdo a kolik odvádí do společné kasy? Zdanění příjmů ze zaměstnání a podnikání v českém systému“
- Říjen 2013: Libor Dušek, Klára Kalíšková, Daniel Münich. „Co by od roku 2015 přinesla již schválená reforma přímých daní?“
- Září 2013: Jiří Šatava. „Dopad rozvodu na příjmy v důchodu“
- Červen 2013: Ondřej Schneider, Jiří Šatava. „Důchodový systém: scénáře budoucího vývoje“
- Květen 2013: Ondřej Schneider, Jiří Šatava. „Dopady reformy I. důchodového pilíře po roce 1996 na starobní důchody jednotlivců“
- Květen 2013: Petr Janský. „Účastníci penzijního připojištění“
- Duben 2013: Martin Gregor. „Může záporný hlas ve volebním systému se dvěma mandáty zvýšit kvalitu kandidátů?“
- Březen 2013: Pavel Hait, Petr Janský. „Kdo je nejvíce zasažen růstem cen? Rozdíly v inflaci pro různé domácnosti“
- Prosinec 2012: Vilém Semerák. „Zachrání Čína české exporty? Studie“
- Listopad 2012: Petr Janský. „Odhady dopadů změn DPH na domácnosti: porovnání dvou možných scénářů od roku 2013“
- Říjen 2012: Pavla Nikolová, Ján Palguta, Filip Pertold, Mário Vozár. „Veřejné zakázky v ČR: Co říkají data o chování zadavatelů?“
- Říjen 2012: Ondřej Schneider. „Jaký důchod nás čeká? Alternativy vývoje státního průběžného důchodového systému“
- Říjen 2012: Ondřej Schneider, Jiří Šatava. „Český důchodový systém na rozcestí: Pro koho je výhodný přechod do druhého pilíře?“
- Září 2012: Vilém Semerák. „Dopady makroekonomického vývoje ČR na krajské úrovni: možnosti pro aktivní hospodářskou politiku“ (studie pro potřeby Ekonomické rady Asociace krajů ČR)

- Září 2012: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*Možnosti pro aktivní hospodářskou politiku na krajské úrovni*“ (studie pro potřeby Ekonomické rady Asociace krajů ČR)
- Září 2012: Petr Janský, Zuzana Řehořová. „*Česká pomoc rozvojovým zemím: nejen finanční rozvojová spolupráce*“
- Září 2012: Petr Janský, Zuzana Řehořová. „*The Commitment to Development Index for the Czech Republic*“ (výzkumný článek)
- Září 2012: Daniel Münich, Jan Straka. „*Být či nebýt učitelem: platy českých učitelů pohledem nákladů ušlých příležitostí a širší souvislosti*“
- Srpen 2012: Štěpán Jurajda, Daniel Münich. „*Kde se v ČR dělá nejlepší výzkum*“
- Srpen 2012: Libor Dušek. „*Kde hledat příčiny přeplněných věznic*“
- Červen 2012: Daniel Münich, Petr Ondko, Jan Straka. „*Dopad vzdělanosti na dlouhodobý hospodářský růst a deficit důchodového systému*“
- Květen 2012: Klára Kalíšková, Daniel Münich. „*Česky: Nevyužitý potenciál země*“
- Duben 2012: Libor Dušek, Petr Janský. „*Očekávané dopady změn sazeb DPH na rozpočty krajů*“
- Březen 2012: Petr Janský, Daniel Münich. „*Co když vláda nebude valorizovat starobní důchody? První odhady dopadů na relativní chudobu důchodců v ČR*“
- Únor 2012: Ondřej Schneider. „*Rozpočtové instituce—evropské zkušenosti a aplikace na Českou republiku*“
- Únor 2012: Petr Janský, Ondřej Schneider. „*(Ne)udržitelnost (dluhu) veřejných financí*“
- Prosinec 2011: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*Evropská krize—Dopady měnové (dez)integrace na ČR*“
- Prosinec 2011: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*Evropská krize—Špatná a ještě horší řešení*“
- Prosinec 2011: Vilém Semerák. „*Evropská krize—Limity čínské podpory*“
- Srpen 2011: Ondřej Schneider. „*Důchodové systémy v Evropě: Reformují všichni*“
- Červenec 2011: Petr Janský, Klára Kalíšková. „*Jak sjednocení DPH kompenzovat rodinám s dětmi*“
- Květen 2011: Ondřej Schneider. „*Penzijní dluh: Břímě mladých*“
- Květen 2011: Libor Dušek, Ondřej Schneider. „*Poplatky penzijních fondů: Komentář*“
- Duben 2011: Jan Hlaváč, Ondřej Schneider. „*Finanční výkonnost penzijních fondů ve střední Evropě: Proč jsou české fondy nejhorší?*“
- Březen 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Jak by sjednocení DPH na 17,5 % dopadlo na domácnosti a veřejné rozpočty*“
- Březen 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Přehled hlavních dopadů daňových změn na domácnosti a veřejné rozpočty*“
- Únor 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Jak by daňové změny dopadly na domácnosti a veřejné rozpočty*“
- Únor 2011: Libor Dušek, Petr Janský. „*Dopady sjednocení sazeb DPH na 20 % na životní úroveň domácností*“
- Prosinec 2010: Libor Dušek, Petr Janský. „*Odhad dopadů navrhovaných změn DPH na životní náklady domácností*“
- Září 2010: Libor Dušek, Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*Jak na státní rozpočet: Ekonomický přístup*“
- Květen 2010: Libor Dušek, Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*Jak inteligentně reformovat veřejné finance*“
- Září 2009: Vilém Semerák, Jan Švejnar. „*New member countries' labour markets during the crisis. EU BEPA Policy Brief*“

<http://idea.cerge-ei.cz/publikace>

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autorů, a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium Univerzity Karlovy, CERGE.

Warning: This study represents only the views of the authors and not the official position of the Economics Institute of the Czech Academy of Sciences, v. v. i. as well as the Charles University, Center for Economic Research and Graduate Education.

Daňový systém snižuje motivaci matek s menšími dětmi k práci. Doporučení a jeho vyhodnocení

Studie 18 / 2016

© Jiří Šatava

Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.

ISBN 978-80-7344-402-0

DĚKUJEME VŠEM SPONZORŮM / WE THANK ALL OUR SPONSORS

Deloitte.

Jan Žůrek

Antonín Fryč
generální ředitel
WAREX, s. r. o.

Petr Šrámek
advokát

IDEA se v rámci NHÚ podílí na aktivitách Strategie AV21
IDEA by CERGE-EI participates in the Strategy AV21 activities

Daňový systém snižuje motivaci matek s menšími dětmi k práci: Doporučení a jeho vyhodnocení

Studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA)

Vydavatel/Publisher: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., Politických vězňů 7, 111 21 Praha 1, Česká republika

O IDEA

Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA) je nezávislý think-tank zaměřující se na analýzu, vyhodnocování a vlastní návrhy veřejných politik. Doporučení IDEA vychází z analýz založených na faktech, datech, jejich nestranné interpretaci a moderní ekonomické teorii.

IDEA je součástí akademického pracoviště CERGE-EI a vznikla z iniciativy a pod vedením prof. Jana Švejnara.

Principy fungování IDEA

1. Vytváření shody na základě intelektuální otevřenosti – přijímání volné soutěže myšlenek, otevřenost podnětům z různých částí světa, přehodnocování existujících stanovisek vzhledem k novým výzvám.
2. Využívání nejvhodnějších teoretických a praktických poznatků – snaha o rozvinutí postupů na základě nejlepších teoretických i praktických poznatků (z České republiky i ze zahraničí).
3. Zaměření aktivit na vytvoření efektivní politiky a strategie České republiky – doplňovat akademické instituce vytvářením podkladů efektivním a operativním způsobem.

Pokud chcete dostávat do své emailové schránky informace o připravovaných studiích a akcích

IDEA, napište nám na

idea@cerge-ei.cz

About IDEA

The Institute for Democracy and Economic Analysis (IDEA) is an independent think-tank focusing on policy-relevant research and recommendations. IDEA recommendations are based on high quality data, objective evidence-based analysis, and the latest economic theories.

IDEA is led by its founder, Prof. Jan Švejnar, and forms part of the CERGE-EI research centre.

IDEA's Working Principles

1. We build consensus on the basis of intellectual openness – we believe in a free competition of ideas, are open to initiatives from various parts of the world, and constantly review existing opinions in the light of new challenges.
2. We make use of the most appropriate theoretical and empirical findings, and strive to develop methods based on the best theoretical and practical knowledge (both from the Czech Republic and from abroad).
3. We focus on creating effective policy and strategy for the Czech Republic, complementing academic institutions by producing materials in a constructive, practical format.

If you would like to receive regular information about the latest IDEA studies and events please subscribe

to our mailing list by contacting

idea@cerge-ei.cz

<http://idea.cerge-ei.cz>